

הַשְּׁלֵמָה הַסְּדֵרָה הַמְּבֻקֶּשֶׁת בְּכָל בַּיִת יִשְׂרָאֵל! הַמִּשְׁתַּת כְּרָכִי "שִׁבְתַּת טִישׁ" בַּתְּנִיּוֹת הַסְּפָרִים

גיליון מס' 331
שנה 6

פרשת בשלח - שבת שירה, י"ג בשבט תשע"ט

שִׁבְתַּת טִישׁ

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פְּנִינִים

וְיִהְיֶה בְּשִׁלַּח פְּרַעֲהָ אֲתִיָּהֶם (יג, יז) - תבת פרעה בגימטריה 355, באשר משלחים מפרעה את תבת 'עם' שהיא בגימטריה 110, נותר 245 כמנין ד'מה'. לרמז שעם ישראל יצא מפרעה ביד רמה. (מגדנות)

וְלֹא־נָחָם אֱלֹקִים (שם) - מפרש רש"י: ולא נהגם, ולהפליא שהתבות וְלֹא־נָחָם בגימטריה ולא נהגם בדיוק. (מגדנות)

וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם (יד, כא) - מפרש רש"י: כל מים שבעולם, ורמז לכך שהתבות וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם בגימטריה כל מים בעולם. (מגדנות)

כָּל סוֹס פְּרַעֲהָ (יד, כג) - ראשי תבות כָּסָף, כְּדַבְּרֵי רַש"י על הפסוק "ויסע משה", שהסיע את בני ישראל בעל כרחם, כי היו עסוקים בבנות הים ממה שעטרו המצרים את סוסיהם, ולכן נאמר "תורי זהב נעשה לך עם נקודות הקסף". (נפלאות מתורתך)

עָרַב וַיִּדְעָתָם (טו, ו) - מפרש רש"י: כמו לערב, ובשפתי חכמים מגיה שצריך לומר בערב. ויתכן שיש כאן רמז שפגנת משה לומר שהערב רב חטא ולא עם ישראל, ולכן מפרש רש"י לערב, דהינו לערב רב. (מגדנות)

וַנְּחַנוּ מֶה (טו, ז) - ונחנו חסר אָלֶיָּהּ, רמז להם משה שאם אין הקב"ה שהוא יחידו של עולם שרוי ביניהם, אין בהם ממשות והם בבחינת מה. אולם אם השכינה שרויה בתוכם, אזי תבת מה נקראת מה - מהשם. (מגדנות)

וַתַּעַל שִׁבְתַּת הַטַּל וְהַנָּחָה (טו, יד) - הנח בגימטריה 60, לרמז לדברי חז"ל שגובה המן היה ששים אמה. (מטרת סמים)

כְּזָרַע גֶּד לָבֶן (טו, לא) - סופי תבות עָדוּ, כי מצאו כמין טעם גו עָדוּ, והוא מאכל מלאכי השרת. (מגדנות)

וַיִּשֶׂם בְּאַזְנֵי הַיֹּשֻׁעַ (יז, יד) - באזני גימטריה 70 כמנין סוד, כי מלחמות מנהלים בדרך סוד ולא באופן גלוי לכל. (אור שמואל)

סְפוּרִים בַּפְּרָשָׁה

וַיֵּאמִינוּ בַּה' וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוֹ (יד, לא)

אל רבי מנחם מנדל מקוצק, נכנס פעם יהודי עני וספר לו על עניו הגדול ועל בתו שהגיעה לפרקה ואין בידו פרוטה להשיאה. נתן לו הרבי מכתב אל הנגיד רבי משה חיים רוטנברג, אחיו של ה"חדושי הר"י"מ, ובו בקשה לתמוך בעני הגון זה. נסע האיש עד העיר חנטשין, נכנס לביתו של רבי משה חיים והלה קבלו בסבר פנים יפות. בטוח היה העני שעם קבלת מכתב הבקשה של הרבי מקוצק, יעניק לו הנגיד את כל הוצאות החתונה, אך לאזכרתו נתן לו הלה סכום קטן מאד ושלחו מביחו. התאכזב האיש, שכן הוצאות הנסיעה עלו יותר מאשר תרומתו הזעומה של הנגיד, ויצא מביתו בפתי נפש. עם יציאתו, הזדרז רבי משה חיים ורכש בגדים נאים ושאר צרכי הנשואין, נטל עמו סכום גדול, הטעין את הכל על מרפבתו ונסע בעקבות העני ששרד את רגליו לביתו. בשהיגו, אמר לו רבי משה חיים שכל תכולת המרובה שלו היא, יחד עם הסכום הגדול שהכין בעבורו. תמה העני ושאל: "אם נותן אתה לי בעין יפה וביד רחבה, למה גרמת לי עגמת נפש בחנם?" השיב הנגיד: "כשבאת לביתי עם המכתב של הרבי מקוצק, ראיתי עליך שבוטח אתה באדם ושכחת לבטח בה', ועל ידי סרובי עוררתני בדך שוב את האמונה והבטחון, ועכשו סע לביתך לשלום".

אמר אויב ארדף אשיג אחלק (טו, ט)

פעם אחת באמצע תפלתו, ראה הראשון לציון רבי משה יוסף מרדכי מיקס בעל "מים שאלי", את האותיות אאאא"א למול עיניו, ולא ידע פשר הדבר. בשעות הצהריים נודע, כי הפחה התרפי גזר לגרש את כל היהודים תושבי העיר העתיקה, שחלונותיהם פנו לכיוון מקום המקדש. עם פרוסום הגזרה, פרצו הערבים אל בתי היהודים ושרדו את כל רכושם. באותה שעה הבין הרב את פשר המראה שראה, כי האותיות הן ראשי תבות "אמר אויב ארדף אשיג אחלק", לרמז על האויב שיבוא לרדף ולחלק שכל.

וַנְּחַנוּ מֶה (טו, טז)

בשחזור רבי אהרן הגדול מקרלין מנסיעתו אל המגיד ממזריטש, שאלוהו: "מה למדת שם? השיב: "לא כלום". תמהו האנשים ושאלו: "אם כן, למה אתה ממשיך בנסיעתך למזריטש? ורבי אהרן הסביר: "למדתי שם שאני הנני לא כלום..."

לקטו ממנו איש לפי אכלו (טו, טז)

לאחר שהתמנה רבי משה קרמר, זקנו של הגר"א מוילנא, לרב העיר וילנא, סרב לקבל שכר והתפרנס מחנות מבלת קטנה שנהלה אשתו וממנה הוציאו את פרנסתם בדחק (כניויו קרמר על שם החנות, 'קרמא' ביידיש). רצו בני הקהלה להיטיב עם רבם וכלם פאו לרפש בתנותם את צרכי ביתם. כשנודע הדבר לרבי משה, צוה לאשתו לנעול את החנות מדי יום, לאחר שהרויחה את צרכי פרנסתם באותו יום, והזכיר לה את דברי פסוק זה "לקטו ממנו איש לפי אכלו", אדם צריך ללקט לפרנסתו לפי אכלו ולא יותר מזה, כדי שלא יזיק לבעלי החניות האחרות ולהפסיד פדיון בעליהם.

זמני השבת - ירושלים הדלה"נ 4.25 צאת השבת 5.40 רבנו תם 6.18

לקבלת הגיליון והנחמת
xואל: 5806777@gmail.com

הגיליון מודפס באלפי עותקים לזיכוי הרבים בנדבת ידידינו היקרים הי"ו לוע"ג ג'מילה בת יוכבד, אליהו בן חנינה ושמעון בן ג'מילה ע"ה - למשפחת אוחיון. ולע"ג רבי שמעון זנטי בן מסעודה ע"ה, ולע"ג מרת רחל בת אביה ע"ה למשפחת גטו, ולע"ג סמי בן שלמה ז"ל למשפחת אבוקרט. ולרפואת הבחור גבריאל זנטי בן חנינה שיח' בתושחי רחל

מקדש ה' בוננו יָדִיד

עז היה רצונו של רבי צביהירש שפירא ממנקטש, בעל "דרכי תשובה", לכתב ספר תורה מהדר ומדק בתכלית ההדר ולהכניסו אחר כבוד לבית מדרשו. לא חסד רבי צביהירש מאומה, רכש יריעות מהדרות שהונחו בקפידה ובהדרגה, פחר בסופר ירא שמים מרבים שכתב את הספר בדחילו ורחימו ואף הדיו היה משבח ומאיר עינים. שנים של מאמץ עשו פרי והספר היה כולל פהדרו והרשים את כל רואיו. לאחר סיום הכתיבה, נטל רבי צביהירש את ספר התורה והעבירו לידי כמה מגיהים כדי שיגיהו אותו בהגהה מקדקת ויבדקו שאין בו לא טעויות ולא שגיאות, לא חסרות ולא יתרות. ואמנם, לאחר בדיקות חוזרות ונשנות נמנו כל המגיהים והסופרים אמה, כי הספר מגה בתכלית הדיוק ומדק להפליא ללא טעות כלל.

באותם ימים, היה סופר סת"ם מקמה מאין כמוהו, שהיה מפרסם בכתיבתו המדקת והדוקנית ובעקב יצא שמו כמגיה מקמה ובעל עין בקרתית נדירה ומיחדת. שמו של הסופר היה רבי אליעזר מברגל, ועל שם מקחיותו בנהו פלם בשם: "ר' ליזר בעל-מגיה". כל אימת שהיה עולה רבי ליזר לתורה, היה מוצא טעויות ואותיות חסרות או יתרות, וככל רעדו ממוצא פיו שמא ישל פסול בספר התורה שלקחם. לימים, נקלע רבי ליזר לעיר מנקטש ונכנס אל בית מדרשו של ה"דרכי תשובה". כשראהו הרבי, בקש ממנו לבדק את ספר התורה החדש והמהדר ולחפש אם יש בו טעות כלשהי, ואם ימצא - יצביע על הטעות שמצא כדי שיוכלו לתקנה פראוי ולהביא את ספר התורה להדרו משלם. כאמור, יצא שמו של ר' ליזר המגיה לפניו וכלם הפירוהו כממחה מאין כמוהו לפסח המדיק בתורה ובעל עין בוחנת יוצאת דפן. הקהל התמלא במתח עצום, באשר ר' ליזר נטל לידו את ספר התורה המהדר והחל לעיין בו. באין אחר ודברים עמד ר' ליזר שעה ארבה, עין בספר התורה החל מ"בראשית ברא אלקים", ונלל את הספר לאטו בזמן שהוא מעביר את עינו הבודחת במהירות שלא תאמן ובודק את התבות והאותיות בזה אחר זה. הקהל עמד בנשימה עצורה והמתין למוצא פיו, אך ר' ליזר לא הוציא הגה מפיו אלא המשיך בגלילת הספר פרשה אחר פרשה. הפליאה התעצמה, באשר ראו פלם שהמגיה אינו מעיין אפלו פעם אחת בחמש או בתקון קוראים, אלא מעיין אך ורק בספר התורה לבדו. משמע, זכר הוא ככתבו ובצלמו את כל הגסח המדיק שבתורה, ואין הוא זקוק לספר נוסף כדי להשוות בין שני הגסחים. פלאי פלאים. השעות נקפו ורבי ליזר ממשיך לגלל את ספר התורה לאטו ועיניו רצות בין השורות הצפופות. המתח גובר וכלם ממתנינים לשמע האם אמנם נמצאה טעות בספר התורה המהדר, או שמדיק הוא לחלוטין. והנה סים רבי ליזר את קריאת העמוד האחרון, ובאשר הגיע לתבות האחרונות "לעיני בלי-ישאל" גלל את ספר התורה, פסוה במעיל ופנה אל הרבי: "ספר התורה הלזה מהדר ביותר וכמעט לא ראיתי כמוהו מעולם, אולם טעות תמונה אחת יש בו וספר התורה פסול מעקרו".

הדברים נפלו פרעם על המתפללים ובראשם הרבי בעל ה"דרכי תשובה". החלו פלם להפציר בסופר לגלות להם היכן השגיאה התמונה, אולם הלה מלא פיו מים. "איני מגלה היכן הטעות והרשות בידכם לחפשה..." אמר בעקשנות והטיל על הסופרים דמתא לחפש את החסרון בספר התורה החדש. בינתיים, יצא ר' ליזר מבית המדרש ואל המקום הובאו בבחילות הסופרים והמגיהים שבידקו את ספר התורה, והללו החלו לעבד במרץ כדי למצא את הטעות. שעות ארכות עברו עליהם, אולם למרות מאמציהם המרבים העלו פלם חרם בידם והטעות לא נמצאה! נפו המגיהים להעמיד אהד מביניהם שקרא מלה במלה ואות באות מתוך תקון קוראים מדק, וכמה סופרים עינו בספר התורה עצמו כדי להשוות בין הגרסאות, אולם גם עצה זו לא הועילה והטעות לא נמצאה. לאחר שכלו כל הקצין, הפצירו בר' ליזר לגלות להם היכן הטעות והלה נעתר לבקשתם וגלה להם כי הטעות נמצאת בספר שמות. החפושים היו ממקדים יותר וכלם החלו שוב לחפש את הטעות בקדחתנות, אך לשוא. שוב החלו פלם להפציר בר' ליזר והפעם גלה להם כי הטעות נמצאת בפרשתנו, פרשת בשלח. פלם היו בטוחים שהטעות תתגלה על נקלה, כי אינה דומה בדיקת התורה בלה לפרשה אחת, אך גם עכשו לא נמצאה הטעות והתעלומה הלכה וגברה. המתח הגיע לשיאו, באשר ר' ליזר נעתר לגלות לכלם כי הטעות נמצאת בשירת הים, וכלם עטו על הספר והחלו להגיה את פסוקי השירה בלהט, אך לשוא. היו אנשים בקהל שהחלו להתלחש, כי יתכן שהטעות נפלה דוקא בחלקו של ר' ליזר בעל מגיה, שהרי ביצד יתכן שסופרים ומגיהים פה רבים אינם מגלים את הטעות בפסוקים הבודדים של השירה, אך ר' ליזר עמד על שפן כשחידו נסוד על שפתיו. רק לאחר שרפו ידי פלם והם נואשו לגלות את הטעות, פתח ר' ליזר את הספר, הצביע על הפסוק "מקדש ה' בוננו יָדִיד", ואמר: "כאן נמצאת הטעות הגדולה. שם השם שבפסוק זה נכתב ונקרא בשם הפנוי אדנות, אולם בספר התורה הלזה כתוב השם באותיות ה"ו"ה ש"ל פדיון..." התהמה היתה גדולה וכלם מהרו לעין בספר התורה ולחלופין בחמש שלפניהם, וגלו פי ר' ליזר המגיה הממחה צדק בדבריו, והפליאה אל מול פשרונו הנפלא של המגיה התעצמה כפלים. התברר, כי המגיהים לא רצו להגות את שם ה' לשוא, וכאשר הקריאו את הפסוקים כדי להשוות בינם לבין הגסח שביתקון, הגו את שם ה' בכני וקראו 'השם', ולכן לא הצליחו לגלות את הטעות...

מאורות

הנאון רבי חיים פוסקי זצ"ל
ליזם ההלואי י"ב בשבט שצ"א

מגדולי פוסקי ההלכה בדורו ומחכמי מצרים הנודעים, נולד באלג'יר למשפחה שמוצאה מספרד ונלטה משם בגזרות קניא. למד בגולה מפי רבי יצחק בירב, פנארה בנו של רבי יעקב מחדש הסמכה, ויש אומרים שהאריז"ל היה רבו בנסתר. עמד בקשרי הלכה עם רבני דורו וכתב השובות רבות שנתרו בכתב יד מאות בשנים, ורק לאחרונה התפרסם חלק מהם. נדפס גם ספרו "באור החיים" דרושים ובאורים על התורה, ונתרו ממנו כתבי יד רבים, בהם פרוש על המכילתא, קצו דרשות ותשובות בהלכה. חייו היו רצופים יסורים ותלאות ובמשך שנים נדד בין ערי מצרים. לעת זקנותו חלה ומאור עיניו נלקח ממנו. החלו פחותי העם לרנן אחריו שנטל שחד בדין ולכן התעורר פני שאמר "כי השחד יעור פקחים". ויש שמשמע זאת רבי חיים, עלה אל בימת בית הכנסת וקרא: "אם נטלתי שחד, יקטפו עצמותי ולא אוכל לרדת מהבימה. אולם אם חף מפשע אני, יהי רצון שתפקנה עיני וידעו פלם כי יש אלקים שופט צדק ואמת". נעשה לו גם ומאור עיניו שב בבתחלה, ומאז חתם שמו: "ה' נפי חיים פוסקי", ואחרים הוסיפו לשמו את התאר "בעל הנס". מרן החד"א מעיד, שראה את התימותיו בשעה שהיה מאור עינים והאותיות לא היו נהירות, אולם לאחר שהתפקח חזר לכתב פראוי. קברו בקהיר קנים עד היום ורבים נהגו להשתטח ולצק שמן על מצבתו, ואף מסלמים באו לשם, בשכונה היהודית עומד עד היום בית כנסת שנקרא על שמו.

יוסיף דעת

כשיצא משה ממצרים נטל עמו את עצמות יוסף, כנאמר בפרשתו: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו". ואמרו חז"ל, בוא וראה כמה מצוות חיבתו על משה רבנו, שכל ישראל נתעסקו בזה והוא נתעסק במצוות, שנאמר חכם לב יחם מצוות, ומניין היה משה יודע היכן יוסף קבור? שרח בת אשר נשתיירה מאותו דור ואמרה למשה שהצריע עשו ארון של תנחומ וקבעוהו בגילוס הנחר כדי שיתברכו מימיו. עמד משה ואמר: "יוסף, הגיעה העת שנשבע הקב"ה שאני נוהל אתכם והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל, אם אתה מראה עצמך מוטב, ואם לאו הרי אני מנוקש משבועתך". מיד צף ארוננו של יוסף, ובמדרש תנחומא מוסיף שכתב "עלה שור" על צדור אבן ועלה הארון, וכתב רש"י שמיכה, אותו הוציא משה מהבניין ונתמך שם, הוציא את הטם שכתב בו משה עלה שור והשליכו לאש ולכן יצא עגל הזהב. רבי נתן אומר, בפרשיותיו של מלכים היה קבור, בבית קברות מלכים, והיו שם ארונות הרבה ולא ידע משה היכן יוסף וביקש ממנו להראות עצמו והודיעו ארוננו של יוסף. כל אותן ארבעים שנה היו שני הארונות של יוסף ושל שכניה מהלכין זה עם זה. היו עוברים ושבים ושואלים את ישראל מה שתיקם משה ארונות אלו? אמרו: אחד של מת ואחד של שכניה מפני שקיים זה כל מה שכתוב בזה. במדרש מובא, שהצריע עשו כלבים של זהב בכשפים שאם יבוא אדם לשם יהיו נובחים וקולם הולך בכל ארץ מצרים ארבעים יום, והשתיק משה שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, וכן מובא שם שמשו סובב בעיר שלושה ימים על לילות ולא מצא את הארון. מנעה בו מגולה ושאלה אותו על יגיעתו והוליתו לנחל, כי המצרים עשו ארון של ת"ק ככרים והשליכוהו לנחל בכישוף שלא יצאו ישראל לעולם. בתוספות שאנץ מביא בשם מדרש, שמשו רבנו נתן את העצמות בעור של כבש, ונכנסה בו רוח חיים והלך אחריו שנאמר "והגז כצאן יוסף", וכן כתבו בעלי התוספות שכתב השם המפורש על העור והלך בעצמו.

קשים מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

ובני ישראל הלכו וגו' - טעם הודעת דבר זה פעם שניה, אולי כי יבנו לומר שעדו המצרים את הדבר הזה כי ישראל עברו ביבשה והמים היו להם חומה וגו', והם רדו תחתיות ארץ וכו' ידעו ה' כמאמרו ותברך וידעו מצרים וגו', וזולת זה לא רגישו בדבר. וצא ולמד ממה שטענו מהקשגנים ואמרו, כי משה היה יודע שעות שבו יתמעט הים וכו' והעביר ישראל באותו עת והמצרים לא ידעו ונטבעו, ומפאת זה יסיר שגגון דעת זו, כי הלכו ביבשה והמים חומה, שני סמנים אלו יעקרו הכחשת הנס, והראם ה' לנטבעים:

ויראו העם אתיה - פרוש יראת הרוממות, אבל יראת העניש מן הסתם היתה להם קדם במצרים. ולפי מה שהוכחנו בפרשת זאת חקת הפסח כי לא נכלו עליהם מצות המקל, אם כן אפלו יראת העניש לא היתה להם עד שראו חיד הגדולה ויראו וגו', ועל כפי פנים ביראת הרוממות הנתנו מדבר, מאמרו וירא ישראל אתיה חיד הגדולה ויראו וגו', ואמרו ויאמינו כי זה תשלום האמינה בהם:

אם שמוע וגו' - גם לרמוז להם שיהיה עסק התורה בחשק גדול, שהגם שעודנו לומד יתאזה ללמד עוד וזה יגיד שאינו שבע קצץ כלמורו. וכנגד ללמד אמר והישר בעיניי מששה, על דרך אומרים ז"ל מה אני בחנם אף אתה בחנם, ושעני הדברים הוא על זה הדרך, והישר בעיניי ותברך לעשות הוא עם בראיו שגגון להם התורה בחנם, תעשה גם בן אתה. וכנגד מצות עשה אמר והאונת למצותיו, וכנגד מצות לא תעשה אמר ושמרת כל חקיו לשון שמירה הצדקה על לא תעשה:

דברי הימים

שבת זו נקראת "שבת שירה" כי קוראים בה את שירת הים. בספרים מובא שיש להיות בשמחה גדולה בשבת זו ונוהגים לומר בו את הפיוט "יום ליבשה" שחיבר רבי יהודה הלוי. בתפילת שחרית נוהגים רבים לומר את שירת הים בסוף פסוק ויש נוהגים לעמוד בשעת קריאת השירה ואין מפסיקים בה לעלויות. מנהג קדום היה בפרג, שהקהל היה קורא את שירת הים בקול רם ואחריהם הקורא בתורה. יש שנהגו לאכול בסעודת היום חייטים וזכר למון ובעל "עוללות אפרים" מצא לכך רמז בתיבת בשלח ראשי תיבות: בשבת שירה לאכול חייטים.

מנהג ידוע לתת מזון לציפורים בשבת שירה, ונמצאו לכך טעמים רבים. בשם החוזה מלובלין מובא, שדתי ואבירים הניחו מן בשבת כדי לסתור את דברי משה שבשבת לא יהיה מן הציפורים אכלו את המן, ולכן נותנים להם מזון. באור פני משה מצא בכך רמז לישראל שנמשלו לציפור, ואם יתפנו מעסקיהם ויעסקו בתורה ימציא להם הקב"ה מזונות בלי עמל כמו לציפורים. המנן אברהם כתב שאין לעשות כן מפני שאין מזונות הציפורים עליך, והייעב"ץ כתב שהוא מנהג שטות ואסור לעשות כן, אולם יש פוסקים שהתירו וכך פשט המנהג אצל רבים בימינו.

בקהילות אשכנז נהוג לאכול בשבת פשטידא, וכתב הרמ"א בשם מהר"ל שהוא זכר למן שהיה מכוסה למעלה ולמטה, אולם הרמ"א מסיים "ולא ראיתי לחוש לזה". וביוסף אומץ כתב, שבארץ פולין לא ראה הרמ"א כן, אולם באשכנז ראוי להיזהר להכין פשטידה לשבת המלכה. פשטידא זו נקרא בלשון העם 'קוגל' וכנראה שמקורו מלשון 'כעייגול' זכר למן שעליו נאמר "זרע גד לבן" ורש"י פירש 'עגול'.

מהלך הוא ר' בריש בדרך המובילה לנשכיו, אל הצדיק רבי יצחק בעל "תולדות יצחק". הדרך הארצה נתנה בו את אותותיה ורגליו נלאו מלכת. התישב אפוא ר' בריש בצדי הדרך ובקש לנח מעט כדי להחליף פח טרם ימשיך בדרכו הארצה, אלא שלפתע נעצרה בסמוך לו עגלה רתומה לצמד סוסים ובה זלמן הדיג. "להיכן מועדות פניך?" פנה זלמן הדיג אל ר' בריש וכשנענה שהולך הוא לנשכיו, מהר להזמינו אל עגלתו ואמר: "עלה אל עגלתי, כי אף אני נוסע אל הצדיק". שמחתו של ר' בריש היתה גדולה ועד מהרה ישב בעגלה פשהוא מתרוחך בראוי ומחלץ את עצמותיו. ר' בריש הכיר את באי ביתו של הרבי ואף זלמן הדיג שלפניו היה מכר לו באחד מבאי הבית לפנים. אולם כבר זמן רב לא ראה את פניו בנשכיו. החל ר' בריש לדובב את זלמן על קורותיו, והלה ספר לו כי אמנם זמן רב חלף מאז נסע לנשכיו, אלא שעתה נוסע הוא אל הצדיק על מנת להפיס את דעתו. אל מול פליאתו של ר' בריש, החל זלמן בספורו המפעים.

באחד הפפרים הסמוכים לנשכיו, התגורר זלמן הפפרי עוד בטרם החל לעסק בדגים, ובכל אשר פנה הלכה ההצלחה ממנו והלאה. ביש מזל היה האיש והעני והמחוסר היו ידרי קבע במעונו הדל. רבים מאחיו היהודים מצאו את פרנסתם מחכירת נכסיו של הפריץ העשיר שאחזות רבות היו לו בפפרים הסמוכים. זה חכר את בית המזיגה, זה הקים טחנת קמח או מפעל ליצור משקאות חריפים, אחרים פקחו על שדותיו וכרמיו של הפריץ, וכלם ראו ברכה במעשי ידיהם, חוץ מזלמן ביש המזל שלא מצא מקור פרנסה באחזותיו של הפריץ. כשבאו מים עד נפש, הפצירה בו אשתו לנסע אל הצדיק רבי יצחק בנשכיו הסמוכה ולהפציר בו שיתפלל למענם לפתח להם שערי פרנסה ולנגלגל את מזלם לטוב. שמע זלמן בעצת אשתו, נסע נשכיוה ובכבי תמזורים תנה את צערו בפני הצדיק על קשיי הפרנסה שלו שקשים הם בקריעת ים סוף. תהה הרבי על מעשיו של זלמן וכאשר התברר פי אין הוא עוסק במלאכה בלשהי, אמר הצדיק: "אם כן, ביצד אוכל לסייע לך? הרי אין לברכה על מה שתחול. אולי תוכל למצא חכירה נוספת מהפריץ וממנה תוכל להתפרנס?" שקע זלמן בהרהורים ולבסוף אמר: "כל ענפי המשק של הפריץ כבר מחפרות ליהודים אחרים, אולם תחת בעלותו קים גם אגם מים לדגים, אלא שמעולם לא נמצא בו אפלו דג אחד". כששמע זאת הצדיק מהר לומר לזלמן: "עלה בהקדם אל ביתו של הפריץ וחכר ממנו את האגם לעשר שנים תמימות ויהי הטוב יהיה בעזרך". השתומם זלמן על עצתו של הרבי אולם אשתו שהיתה חדורה באמונת חכמים, צותה עליו לקים את דבריו במלואם. הפריץ הכיר היטב את זלמן המסכן, וכאשר בקש לחכר את האגם לעשר שנים, פרץ הלה בצחוק ולעג לזלמן על בטלנותו הגדולה, אך כאשר ראה את עקשנותו, מהר לחתם עמו על חוזה לעשר שנים בסכום מנהך וזעום. העסקה התפרסמה באזור ובכלם נדו בראשם לזלמן על מעשה האגלת, והסיקו כי בנראה הסתתרה בינתו מרב צער.

ביאוש וגרפיון ידים, ישב זלמן שעה ארצה על שפת האגם כשבדידו ממכרת דגים, ובכלו חסר אמון מחלט. אלא שלעת ערב, השתומם זלמן לנלות כי הרשת כבדה מנשא ולמול עיניו הנדהמות גלה כי היא מלאה עד גדותיה בדגים למכירה. לא עברו ימים רבים והנס הגדול שנעשה עם זלמן התפרסם במהירות. דגים רבים מהרו לחתם עמו על הסכם לרכישת הדגים והוא דרש מהם סכומים מפלפלים שהפכוהו תוד זמן קצר לאדם אמיד ובעל בית נכבד. מדי שבוע, היה זלמן מכנס בעגלתו פמה דגים גדולים ומביאם אל ביתו של הצדיק מנשכיו במנחת הוקרה. כה נהג מדי שבוע, כאשר עוד בתחלתו היה מניח בברכה קטנה את הדגים לרבי ומביאם לביתו לקראת שבת.

שבוע אחד, ערף הפריץ סעדה גדולה לכל ידידיו האצילים ושרייהם, ומוכן מאליו שאל ביתו של זלמן הגיעה הזמנה לרכישת דגים רבים ממינים שונים, בראוי לאורחים הנכבדים. כשראו המשרתים את הדגים שבברכה הקטנה בקשו לרכשם, אלא שזלמן מנע זאת מהם והסביר פי הדגים שייכים לצדיק מנשכיו, והכטיח לתת להם דגים אחרים תמורתם. מעשה שטן היה, ובאותו שבוע לא עלה בחקתו של זלמן אפלו דג אחד לרפואה והוא נאלץ להשיב ריקם את פני משרתי הפריץ. הלכו ספרו לפרץ על הדגים שהכין זלמן לרבי והוא התמלא זעם על זלמן בפניו הטובה. הוא מהר להזמינו ושפך עליו את כל חמתו ואף אים בבטול החוזה ביניהם. לא עמד זלמן בנפיון והוא מסר את הדגים שהועיד לצדיק, למשרתי הפריץ, אך מאותו יום התבטלה הברכה שהיתה באגם והיא שבה להיות ריקה, מצולה שאין בה דגים. הבשורה על התיבשות האגם עשתה נפלים במהירות והדגים מהרו לבטל את ההסכמים שהיו ביניהם ובין זלמן הדיג. מיום ליום הלך כספו של זלמן והתמעט ועשירותו כמעט נעלמה ממנו. חדשים ארפים עברו ואפלו דג אחד לא נמצא באגם, ובין שפך נסע זלמן ועמד בראש מרן לפני הצדיק מנשכיו. לאחר שגולל את ספורו בבלשת פנים הוכיחו הצדיק על שלא עמד בנפיון ולאחר שהבטיח שלא לשוב לבסלה עוד, ברכו הצדיק שהברכה תשוב אליו כמקדם. "דגים אלו", סים זלמן הדיג את ספורו הנפלא, "הם הדגים הראשונים שהעליתי בחכתי השבוע לאחר שהברכה שוב חזרה אלי והאגם משפע שוב בדגים חיים. נוטל אני אפוא את הדגים להעלותם מנחה לרבינו הצדיק לכבוד השבת".

משפחה

בביתו של רבי גדליהו זקלה, תלמידו של רבי שמחה זיסל זיו מקלם, העסק בחור עני שסיע בעבודות הבית. יום אחד נעלם מבית גביע כסף והחשד נפל על החבור הקשרת. הלה הודה מתוך כפי שהוא אמנם נטל את הגביע. מפני שהיה שריו במקסור גדול ונאלץ למסור את הגביע כמשכונן להלוואה שנטל. כבשת פנים התנצל בחבור ואף הקטיח להחזיר את ההלוואה עם פרעון החוב. לא גלה ר' גדליהו את הדבר לאיש כדי שלא יגיש את החבור, אף השתדל למנוע מהחבור לעבד בביתו כדי שלא יכשל שוב בנכבה. פאצילות נפש, סיע לו ר' גדליהו ותמך בעדו עד שהתבסס והצליח להחזיר את הכסף. עברו שנים ארוכות, ולאחר המהפכה ברוסיה ועלית הקומוניסטים לשלטון, האשם ר' גדליהו בקריחה במלכות מפני שמצאו בביתו מכונת כתיבה, שהותה עלה להאשימו בקרד. אשתו נסתה להדפיס על דלתות ראשי המדינה בפטרבורג והפעילה מאמצים רבים להשיג בעבורו חנינה ולפדותו ממיתה. יום אחד, פגשה האשה את החבור שעבד בביתם והתברר, כי הלה התמנה לאחד הפקידים החשובים בשלטון החדש. כשנודע לחבור על הסכנה אליה נקלע האדם שבה היטיב לו ומנע ממנו בושח וכלמה, נכנס מיד לעבי הקורה. הוא נסע מיד אל מקום מאסרו של רבי גדליהו בעיר טולא, ולאחר ששלם שחד הגון, עלה בידו לרשם בפנקס בית האסורים פאלו כבר בצע גזר דינו והוא הוצא להורג. ובאין רואים הכריח את ר' גדליהו ואת כל בני משפחתו מחוץ לגבולות המדינה. נתקיים בו ברבי גדליהו הפסוק, שלח לחמד עלי פני המים כיריב הימים המצאנו.

רבי ישראל סלנטר, היה חודר תמיד באמונה שהכל מתנהל בהשגחה פרטית וכל מה שמתרחש עם האדם יש לכך סבה עליונה שבוטלה גזרו עליו כן. פעם אחת חלה רבי ישראל והוא נסע לגרמניה על מנת לדרש שם ברופאים, ואילו התלווה אדם אחד כדי לשמשו. בדרך חלה השמש והתהפך הגלגל במקום שרבי ישראל יעזר על ידי השמש, נעשה הוא שמשו של השמש, טפל בו כראוי, האכילו והשקהו ושרתו בכל הצורך. הצטער השמש התמים שצדיק בה גדול ברבי ישראל צריך לשמשו וראה בכך מעילה בתפקידו, אף רבי ישראל הרגיעו ואמר: "דרכי ההשגחה נסתרות מאתנו. יתכן שכל מחלתי לא באה עלי אלא כדי להציל אותך, שהרי גזרו עליך לחלות ולא היה מי שיטפל בך, לכן גלגלו מן השמים שאחלה ואשכר אותך לסייע בעדי, וכך אוכל לתמוך בך ולחלצך ממצוקתך. ויתכן אף, שלאחר שאתה תבריא תתבטל הסבה הראשונה ותוסר מהחלה גם ממני".

ספר רבי אליהו לופין, שבאשר למד בכולל בקלם למדו שם כמה מגדולי עולם. ביניהם היו רבי ירחם ליבוויץ שלימים שמש במשיגה ושיבת מיר, ורבי נפתלי טרופ שהתמנה אחר כך לראש ושיבת רדין בנהגת ה"חפץ חיים". תקנה היתה בכולל, שכל מי שרוצה לצאת מאולם הישיבה, היה צריך לבקש רשות מהמנהל שהתחלף מדי שבוע ולהודיע על משרת יציאתו. בשבוע שרבי אליהו היה המנהל, התפעם לראות כיצד נגש אליו רבי נפתלי טרופ ששמו הלך לפניו כאחד מגאוני הדור, ומבקש ממנו רשות לצאת, בעוד שהוא היה הצעיר שבחבורה. דברים אלו ספר רבי אליהו לתלמידיו ושיבתו, כדי להשריש בלבם את מרת הענינה ואת החשיבות בשמידת גדר הישיבה ותקנותיה, שאף גדולי עולם נהגו כן ולא ראו בכך פחיתות כבוד בעצמם.

בעירו של רבי יחזקאל שרגא משינובה, הסתובב אדם שהיה מכה בשחין צרעת מכה רגלו ועד ראשו ואף אחד לא רצה להכניסו לביתו, מחשש שמא ידביק את בני הבית במחלתו הקשה. כשראהו רבי יחזקאל, נכמדו רחמי על האיש המסכן, הכניסו לביתו וצוה לרצו ולהשיבו במטותו שלו. שהיתה אז המטה היחידה בבית.

בליל חרף אחד, ראו כמה מיהודי סלנט דמות של אדם שדומם בגליו את השלג ומישר את פני הקרקע. תמהו היהודים, מיהו יהודי זה שעומד בלילה בה קר ומשלג וטורח קשות? התקרבו אל האיש ונדהמו לראות את פני רבם הנערץ רבי זנדל מסלנט. "מה פשר מעשיו של רבנו?" תמהו, והלה נענה: "בכל בקר הולכת אמי לתפלת שחרית בבית הכנסת. מכיון שראיתי את הדרך המשבשת בשלג ורפש, סללתי דרך קלה מביתה של אמי לבית הכנסת, כדי למנוע ממנה טרחה בדרך מקר בבקר".

באחד מלילות החרף, נכנס מתמיד אחד לבית המדרש שבהורודנא ללמד, ובעת שעבר בפרוזדור הרגיש שדורך הוא על גנדים. התבופף וגלה כי רבי נחום מהורודנא שוכב שם על הרצף. לאחר שקם הסביר לו רבי נחום, כי הגיע לבית הכנסת באישון לילה ללמד וראה שפמה לומדים נודמו, וכדי שלא להעירם נשכב לישן מחוץ לבית המדרש.

מטעם

ויהי בשלח פרעה את העם (י"ב, טז)
 התבות מטעמות בטעמי רביעי מנח זרקא סגל. לרמז, כי גלות ישראל במצרים היתה 430 שנה ומכיון שיצאו לפני זמנם השתעבדו אחר כך לארבע מלכיות, בכל מדי, וזו ואדום. ומפני ששלח פרעה את העם ולא נחם אלקים כל הנלות במצרים, לכן השתעבדו לארבע גליות - רביעי, ואם היה העם מנח במצרים, היו שלש הנלות האחרות נזרקות מעליהם. (שמן ראש)

השבע השביע (י"ב, טז)
 יוסף השביע את בני ישראל בצבדו לקחת את עצמותיו, ועכשו שארבעה חלקים מתו במפת חשך, כפי שנאמר וחמשים ואמרו חז"ל אחד מהמשה, אם כן בטלה השבועה ולכן מטעמות תבות אלו בטעמי קרמא ואולא, שהשבועה הקדימה והלכה לה, אך משה רבנו התעסק במצוה, והכנס לב יקח מצוה. (ספר דאורייתא)

והעלייתם את עצמותי (ט"ו, טז)
 בטעמי דרגא תביר, רמז יוסף לאהיו שהם חשבו שהוא מתנאה בדרגא, אולם באמת הוא תביר ורוחו נשברה. כי הרי אמרו חז"ל שמי שיש בו קנאה עצמותיו מוקיבות, ולכן מבקש הוא מהם להעלות את עצמותיו כדי שיראו שאין בו התנשאות על אחיו. (בני מנחם בשם רבי מאיר יהודה מביקאוסק)

מדגש

פעמים נאמר בפרשתנו "והמים להם חומה", הראשון חומה מלא והשני חמה בלי וא", ודרשו חז"ל לשון חמה וכנס, שהמלאך מטיר עליהם הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה. יש שהסבירו את ההבדל, שהרי הראשונים נכנסו במסירות נפש ולכן נאמר עליהם "בתוך הים ביבשה", אולם על האחרים נאמר "הלכו ביבשה בתוך הים" שהמתינו ליבשה ואז נכנסו, ולכן היתה עליהם חמה. והגוי"א כתב על פי דברי חז"ל שפסל מיכה נשא בידו שבט דן שהלך בסוף כנאמר "מאסף לבלי-המחנת", והפסוק "ויבאו בני-ישראל בתוך הים" מדבר על תחלת מחנה ישראל שנכנסו לים ושבת דן לא נכנס עדין, ולכן נאמר עליהם חומה מלא, אולם בהמשך "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים", היה שבט דן בפנים ולכן התמלא הקב"ה עליהם חמה בגלל פסל מיכה.

ממלכה

יהודי פקח, שהגיע לאמריקה לנסות בה את מזלו, הלך לבית הכנסת ובקש לירד לפני התבה, שכן יום פטירתו של אביו היה אותו היום. מיד עשו עליו כמה מן המתפללים וגרשוהו מן העמוד, ואחד מהם ירד במקומו לפני התבה. נסה האיש את מזלו בבתי כנסיות שונים עד שגלה, כי רבים להוטים שם אחר העמוד ומחזיקים את עצמם חזנים מפלגים ומיטיבי נגן, בעוד שגרונם נחר וקולם צורם בקול העורב. נענה האיש במר נפש ואמר: "אין כל תמיחה בך, שתרי כך היה גם ביציאת מצרים. רק עברו בני ישראל את הים, ומיד נאמר בהם אז ישיר..."

על משה רבנו שלקח את עצמות יוסף ולא עסק בבזת הים, דרשו חז"ל את הפסוק "יחם לב יקח מצוה". וחרו גם בזת הים היתה מצוה? אלא שחביבה על הקב"ה מצוה שיש בה חסרון בים ממצוה שהנאה בצדק (באר יצחק)

